

ALS DE CLASSICALE VERGADERING MISLUKT...

In 2018 werd in de Protestantse Kerk in Nederland in het kader van Kerk2025 een reorganisatie op bovenplaatselijk vlak doorgevoerd. Die had betrekking op de classicale vergaderingen. Nu we bijna vijf jaar verder zijn, is het tijd voor een evaluatie. Daar is dit focusnummer aan gewijd. Het motto is ontleend aan een uitspraak van ds. Leen van Drimmelen en ds. Barend Wallet in een rapport van de Werkgroep Classicale Vergadering uit 1996.

Van Drimmelen en Wallet: 'Als de classicale vergadering mislukt, mislukt de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland. (...) Een slecht functionerende classis draagt het risico in zich dat dit op plaatselijk vlak het congregationalisme versterkt en op bovenplaatselijk vlak de functionarissen verstevigt.' Enkele toelichtende opmer-

kingen. In 1996 werd nog gesproken over de 'Verenigde Protestantse Kerk in Nederland' als aanduiding voor wat de Protestantse Kerk in Nederland zou gaan heten. Met 'congregationalisme' wordt hier bedoeld dat gemeenten meer en meer op zichzelf komen te staan. Bij 'functionarissen' dient aan het personeel van de Dienstenorganisa-

tie in Utrecht gedacht te worden. Het woord 'classis' komt uit het Latijn. Het betekent letterlijk 'vloot', een verzameling schepen. Ieder schip heeft zijn eigen bemanning. Ieder schip heeft ook zijn eigen roer, waarmee de koers bepaald wordt. Ja, maar de schepen vormen samen wel een geheel. Ze varen met elkaar. Zo vormen gemeenten samen ook een geheel in de regio, ze trekken met elkaar op. Dat is althans de bedoeling. De vraag is nu: wat komt er van dat ideaal in de praktijk terecht?

Het eerste artikel, van mijn eigen hand, heeft een inleidend karakter. Daarin geef ik een terugblik op de geschiedenis van de classicale vergadering tot 2018. In het tweede artikel schetst prof.dr. Leon van den Broeke wat Kerk2025 behelsde en vertelt hij waarom de classis relevant kan zijn. In het derde artikel gaat ds. Wilbert Dekker in op de rol van het breed moderamen. Zijns inziens bestaat het gevaar dat het 'bestuur' opgezogen wordt door alles wat geregeld moet worden en dat het niet aan werkelijk, geestelijk leiding geven toekomt. In het vierde artikel beantwoordt ds. Klaas van der Kamp de vraag hoe het met de ringen gaat. (Sinds 2018 is de ring een nieuw fenomeen, al zijn er in het verleden ook wel ringen geweest.) Het vijfde artikel, van de hand van dr. Wilbert van Iperen, gaat over een aspect van de nieuwe functie 'classispredikant'. Daarin staat de vraag centraal of hij of zij pastorum kan zijn. In het zesde en laatste artikel richt dr.mr. Klaas-Willem de Jong de blik op de toekomst: hoe moet het nu verder?

dr. Jan Dirk Wassenaar (m.m.v. ds. Arien Treuren)

Een schilderij van een anonieme kunstenaar. Het briefje rechts onder vermeldt dat het om een retourvloot uit Indië gaat. De schepen arriveerden op 8 augustus 1648 in ons land. Hier is het vertrek van de vloot uit Batavia weergegeven. (Foto: Beeldbank Stedelijk Museum Alkmaar.)

DE CLASSICALE VERGADERING: EEN TERUGBLIK

De classicale vergadering is sinds 1 mei 2018 niet meer wat ze was. Al eerder hebben zich op het terrein van dat kerkelijke instituut ingrijpende veranderingen voorgedaan. Een terugblik.

Al in de zestiende eeuw werd voor de calvinisten in de Nederlanden een territoriale indeling gezocht, waartoe men classes instelde. Anders dan in de kerkorden van Genève en Londen, waar naar gekeken was, werden die classes niet bijeenkomsten van predikanten maar van gemeenten. Dr. B.A.M. Luttkhuis heeft benadrukt dat bij de gebieds-verkaveling niet alleen het pastorale motief een rol speelde. Er was nog een ander oogmerk: de kerkelijke eenheid moest zichtbaar gemaakt worden. Onder het motto: gemeenten staan niet op zichzelf, maar vormen samen één kerk. Meer dan twee eeuwen hebben de classicale vergaderingen gefunctioneerd. Prof.dr. A.Th. van Deursen heeft zelfs gesteld: 'Men mag de Hollandse kerk bijna wel definiëren als een samenstel van classicale verbanden.'

In 1816 trad een verandering van de kerkelijke organisatie op. Toen werd bij koninklijk besluit het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk afgekondigd. Daarbij werden de ambtelijke vergaderingen door besturen vervangen. De enige meerdere vergadering die uit afgevaardigden bestond, was de classicale vergadering. Maar: alle bestuursbevoegdheden waren die vergadering ontnomen en opgedragen aan een classicaal bestuur.

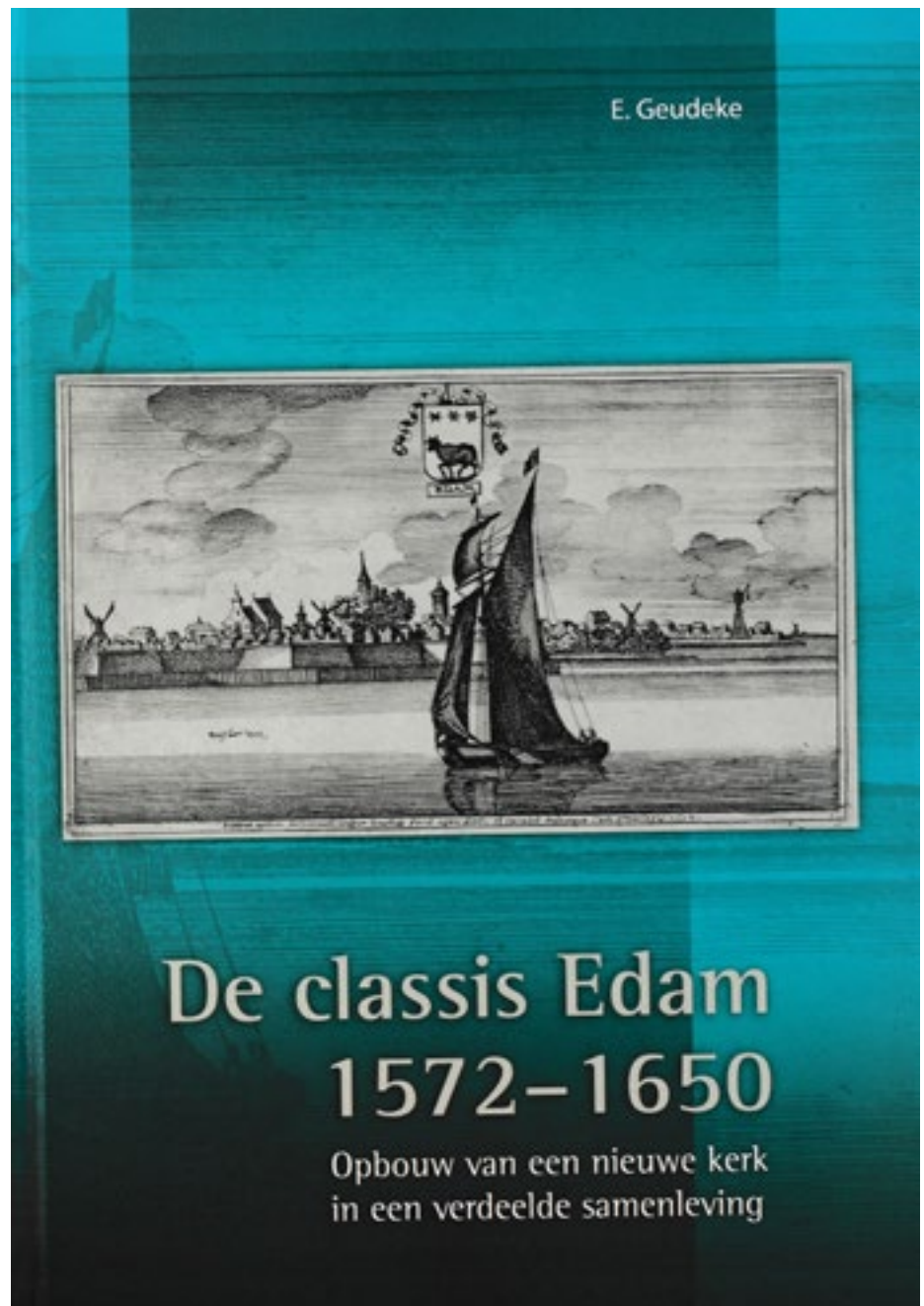
EERHERSTEL VOOR DE CLASSICALE VERGADERING

Kerkvaders als Ph.J. Hoedemaker en J.H. Gunning jr. hebben aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw voor herstel van de rechten van de classicale vergadering gestreden.

In dit verband moet ook de inzet van de Confessionele Vereniging genoemd worden. Pas in 1951, bij de invoering van een nieuwe hervormde kerkorde, werd de bestuursinrichting van 1816 vervangen, met eerherstel van de classicale vergadering. Maar, vroeg prof.dr. M.H. Bolkestein in 1982: '(...) zijn de classicale vergaderingen tot de

vruchtbare gespreksplaatsen geworden, die ze bedoelden te zijn?' En in 2000 schreef ds. A. Romein een artikel met de veelzeggende titel *De classis*, moet ik daar nu werkelijk naartoe (...)? Daarin

noemt hij absentie als een veel voorkomend euvel bij de hervormde classicale vergaderingen. Afscheiding en Doleantie praktiseerden wat dr. Leon van den Broeke 'het

VOORDAT DE PROTESTANTSE KERK IN NEDERLAND IN 2004 VAN START GING, VONDEN TWEE BELANGRIJKE GEBEURTENISSEN PLAATS. IN 1990 WERD TOT EEN INGRIJPENDE CLASSICALE HERINDELING BESLOTEN. DAT GEBEURDE MET HET OOG OP SAMEN OP WEG. SAMENWERKING OF ZELFS FEDERATIE VAN CLASSES MOEST MOGELIJK GEMAAKT WORDEN. IN DE TWEEDE PLAATS: ONDANKS AANDRANG VAN EERST DE CONFESSIELE VERENIGING, DIE LATER OP HAAR SCHREDEN TERUGKEERDE, EN DE GEREFORMEERDE BOND WERD BESLOTEN OM IN DE VERENIGDE KERK GEEN APARTE HERVORMDE CLASSES TOE TE STAAN

neo-Dordtse type' genoemd heeft. De classes functioneerden daar in de geest van de Dordtse kerkorde van 1619. Wel was er sprake van een grotere spanning tussen de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk en de bevoegdheid van de classis als meerdere vergadering dan in de zeventiende en de achttiende eeuw.

ONTWIKKELINGEN IN HET KADER VAN SAMEN OP WEG

Voordat de Protestantse Kerk in Nederland in 2004 van start ging, vonden nog twee belangrijke gebeurtenissen plaats. In de eerste plaats: in 1990 werd tot een ingrijpende classicale herindeling besloten. Dat gebeurde met het oog op Samen op Weg. Samenwerking of zelfs federatie van classes moest mogelijk gemaakt worden. In de tweede plaats: ondanks aandrang van eerst de Confessionele Vereniging, die later op haar schreden terugkeerde, en de Gereformeerde Bond werd besloten om in de verenigde kerk geen aparte hervormde classes toe te staan. Wel werd als uitvloeisel van een motie van ouderling J. van Heijst en ds. J. de Visser besloten om de mogelijkheid tot het instellen van modalitaire ringverbanden te openen. Uiterlijk 1 mei 2009 moesten alle hervormde en gereformeerde classicale vergaderingen hun bevoegdheden aan de nieuwe, verenigde, overgedragen hebben.

DE GEMEENSCHAP VAN DE KERK IN DE REGIO

Dr. P van den Heuvel stelde in De toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland (2004): 'De classicale vergadering heeft (als grondvergadering, als ontmoetingsplaats van kerk en gemeenten) als taak zorg te dragen voor elkaar als gemeenten en voor de gehele kerk. Eveneens is het door de classicale vergadering de kerk mogelijk verantwoordelijkheid te dragen voor de gemeenten. De

belangrijkste taak van de classicale vergadering is het gestalte geven aan de gemeenschap van de kerk in haar ressort.'

Ten aanzien van de taken van de classicale vergadering werd agenda-scheiding toegepast. Een deel ervan werd uitgevoerd door de classicale vergadering zelf, een deel – de meer bestuurlijke taken, die betrekking hebben op ambtsdragers, kerkenraden en gemeenten – werd opgedragen aan het breed moderamen ervan. Daarnaast was er nog het classicaal-regionaal overlegorgaan. Dat was een samenwerkingsverband van de brede moderamina in een regio.

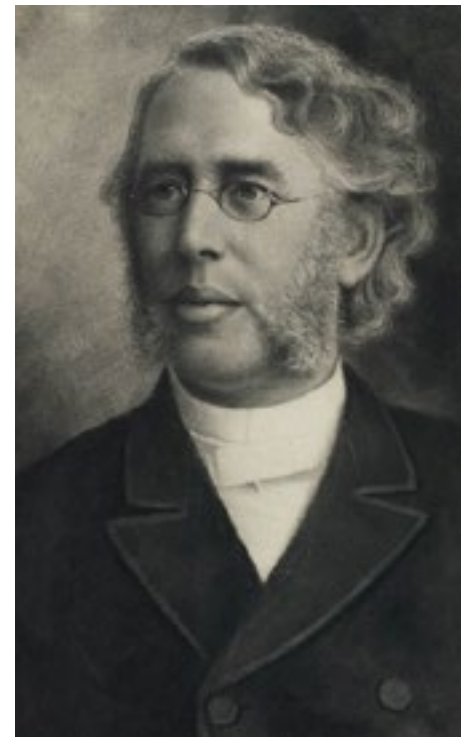
MIX VAN KERKELIJKE CULTUREN

Wanneer we in algemene zin naar het takenpakket van de classicale vergadering kijken, zien we in de Protestantse Kerk in Nederland sinds 2004 een mix van de hervormde en de gereformeerde cultuur. Het inhoudelijke deel met het accent op de ontmoeting, de gemeenschap doet aan de hervormde denken; het bestuurlijke met het accent op het regelende, het ordenende doet aan de gereformeerde denken. In dit verband een citaat van drs. L.C. van Drimmelen, uit 1994: 'Het zou mooi zijn als in een classis verenigde gemeenten in staat en bereid zijn om elkaar in alle verscheidenheid van hervormd en gereformeerd en evangelisch-luthers (...) te ontmoeten in een gemeenschap van zustergemeenten die samen ergens voor staan. Daarvoor moet wat meer inhoudelijk gepraat worden dan op de gereformeerde classis vaak het geval is. En daarvoor moet je met elkaar ook afspraken kunnen maken en regelingen treffen, meer dan op de hervormde classicale vergaderingen het geval is.' Voor de goede (kerk) orde: dat regelende werd dus grotendeels naar het breed moderamen overgeheveld.

dr. Jan Dirk Wassenaar is als predikant verbonden aan de Protestantse Gemeente te Hellendoorn en als geassocieerd onderzoeker aan de Protestantse Theologische Universiteit. Tevens is hij eerste scriba van de classis Overijssel-Flevoland.

Literatuur:

- J.D.Th. Wassenaar, *De kerkorde en de classicale vergadering*, in: W. Balke, A. van de Beek en J.D.Th. Wassenaar, *De kerk op orde? Vijftig jaar hervormd leven met de kerkorde van 1951*, p. 163-176.
- C. van den Broeke, *Een geschiedenis van de classis. Classicale typen tussen idee en werkelijkheid (1571-2004)*.
- Leon van den Broeke, *Geloven in de classis. Kerk 2025 en de classicale vergadering in de Protestantse Kerk in Nederland*.

Dr. Ph.J. Hoedemaker

LANG LEVE DE CLASSIS? KERK2025 EN DE CLASSICALE STRUCTUUR

Naarmate het jaar 2025 dichterbij komt, wordt het stiller rondom Kerk2025. Bij elke reorganisatie toont de kerk zich optimistisch, zoals in het motto van dit focusnummer wordt verwoord. Dat optimisme stond destijds niet in verhouding tot de geringe aandacht voor de regionale kerk ten gunste van de lokale en de landelijke kerk. Het motiveerde mij om ook na mijn promotiestudie over de geschiedenis van de classis door te gaan met onderzoek en advisering over de classicale structuur.

In 2014 signaleerde dr. Arjan Plaisier, de toenmalige scribe van de generale synode, vijf maatschappelijke invloeden op de kerk: de seculiere samenleving, de individualisering, de netwerksamenleving, de digitalisering en de globalisering. De bestuurskerk was naar zijn mening te zwaar opgetuigd. Ambtelijke vergaderingen dreigden te verworden tot regelclubs. Op basis van de visienota De hartslag van het leven wilde Plaisier terug naar de kern: transparantie, ruimte voor gemeenten en een eenvoudige structuur. Hooggespannen verwachtingen! 'In een krimpende kerk komt het aan op een krachtige concentratie op de kernen van kerk-zijn en het overboord gooien van bestuurlijke ballast die ons hindert om de vreugde van het evangelie te ervaren en met anderen te delen.'

CLASSICALE REORGANISATIES
Concentratie op het evangelie sluit een

goede ecclesiologie (= leer aangaande de kerk) niet uit. Het gesprek ging sinds 2014 evenwel vooral over de schaalvergroting van 74 naar 11 classis, zodat niet meer elke (wijk)kerkenraad een of meerdere ambtsdragers afvaardigt; en: over de nieuwe functie van de classispredikant. De classis moest gaan zorgen voor de ontmoeting van gemeenten. Daarnaast kwamen er deels vrijgestelde voorzitters van de classicale colleges voor de visitatie. Kerk2025 is een bevlogen verhaal, maar roept de vraag op of de gevolgen van de schaalvergroting ook bestuurskundig goed doordacht zijn. Het breed moderamen van de classicale vergadering heeft een zwaarder takenpakket gekregen. Daardoor is er in de classicale vergadering meer ruimte voor ontmoeting. Gevolg is wel, dat deze zich met lege handen voelt staan.

In het eerste artikel in deze reeks heeft dr. Wassenaar aan de orde gesteld dat

er in de loop van de kerkgeschiedenis wel meer regionale reorganisaties plaatsgevonden hebben. In 1951 werd een nieuwe kerkorde voor de Nederlandse Hervormde Kerk van kracht. De classicale vergadering werd toen in ere hersteld. Dat ging gepaard met hoge verwachtingen, onder meer over het kerkelijk gesprek. Dat kwam niet altijd (goed) van de classicale grond. Toch waren er in de Nederlandse Hervormde Kerk, in de Gereformeerde Kerken in Nederland en in de Protestantse Kerk in Nederland zinvolle classicale bijeenkomsten, waarin goed bestuurd werd en waar afgevaardigden het kerkelijk gesprek waardevol vonden.

DE PROTESTANTSE BISSCHOP

Wie meent dat de classicale vergadering geen lang leven is beschoren, reflecteert eerst op de vraag waartoe deze ooit in het leven is geroepen. In de zestiende eeuw was de classicale vergadering het gereformeerde antwoord op de rooms-katholieke bisschop. De classicale vergadering is vanouds als het ware de protestantse bisschop. De classicale vergadering heeft een opzichtsfunctie (episkopè) en zorgt voor verbondenheid (koinonia) in de classis, het ressort. Bij de zestiende-eeuwse classicale indeling werd aansluiting gevonden bij de gebiedsindeling van dekenaten, bisdommen, baljuwschappen, kapittels en waterschappen. Nog ouder dan het classicale model van Emden (1571) voor ons land was de indeling van Vaud of Waadtland (Zwitserland) in zes classes (1537).

CLASSIS2025

De classicale structuur bestaat niet alleen omdat zij oude papieren heeft. Vandaag moet het gesprek ook gaan over nieuwe papieren, inclusief oud bestaansrecht om ecclesiologische en ambts theologische redenen. Kerk2025

Protestantse
Kerk

Geloof·Hoop·Liefde

Kerk 2025

Waar een Woord is, is een weg

DE CLASSICALE VERGADERING HEEFT EEN OPZICHTSFUNCTIE (EPISKOPÈ) EN ZORGT VOOR VERBONDENHEID (KOINONIA) IN DE CLASSIS, HET RESSORT. BIJ DE ZESTIENDE-EEUWSE CLASSICALE INDELING WERD AANSLUITING GEVONDEN BIJ DE GEBIEDSINDELING VAN DEKENATEN, BISDOMMEN, BALJUWSCHAPPEN, KAPITTELS EN WATERSCHAPPEN. NOG OUDER DAN HET CLASSICALE MODEL VAN EMDEN (1571) VOOR ONS LAND WAS DE INDELING VAN VAUD OF WAADTLAND (ZWITSERLAND) IN ZES CLASSES (1537)

leidde tot een classicale structuur op basis van schaalvergroting. Gevolg is de grotere afstand tussen het regionale en het lokale niveau. Daar valt

van alles van te vinden. Maar, de kerk kan ook gebruik maken van de classis als gebied waar nieuwe projecten en initiatieven, al dan niet op basis van

oude best practices, ruimte krijgen. In een kerk als vrijwilligersorganisatie kan het niet allemaal hoogdravend en professioneel zijn, maar de organisatie moet staan, niet op basis van efficiency, maar van ecclesiologie. Met ontmoeting alleen gaat zij het niet redden. Of de kerk het leuk vindt of niet, met de classicale structuur komt het opzicht (episkopè) mee. Dat is eigen aan de presbyteriaal-synodale structuur. Dat bergt in zich dat niet de mens, maar Christus zelf zijn kerk regeert (Christocratie).

De mens tobt wat af over de vijf jaar jonge classicale structuur, maar dat is niet lang in het licht van de voorbije tijd van zo'n vier-en-een-halve eeuw met tal van classicale types. Een organisatie die zo lang leeft, neemt de tijd voor een gezonde reflectie om perspectief te zoeken met het oog op haar toekomst.

prof.dr. Leon van den Broeke is als hoogleraar rechtstheologie en kerkrecht verbonden aan de Theologische Universiteit Kampen / Utrecht. In 2005 is hij gepromoveerd op het proefschrift Een geschiedenis van de classis. Classicale typen tussen idee en werkelijkheid (1571-2004).

Literatuur:

Leon van den Broeke, *For what Reason is the Classis on Earth? The Classis as an Ecclesial Buffer between Regional Catholicity and Ecclesial Individualism*, in: Leon van den Broeke and Allan J. Janssen (eds.), *A Collegial Bishop Revisited: The Classis and Presbytery at Issue*, p. 37-53.

Leon van den Broeke, *The Protestant Classis: Between Episkopè and Koinonia*, in: Allan J. Janssen and Leon van den Broeke (eds.), *A Collegial Bishop: Classis and Presbytery at Issue*, p. 75-91.

Classisindeling Protestantse Kerk in Nederland

HET WAT EN HOE VAN DE CLASSIS

In het bedrijfsleven wordt onderscheid gemaakt tussen leidinggeven en managen. De manager zorgt dat de dingen goed georganiseerd zijn. Alles is tot in de puntjes geregeld, en iedereen houdt zich aan de afspraken. Maar de taak van een leider is anders. De leider stelt het doel voor ogen, en engageert de medewerkers om zich daaraan te committeren. Een bekende uitspraak bij leiderschap is die van Antoine de Saint Exupery: 'Als je een schip wil bouwen, draag dan de mensen niet op om hout te verzamelen, maar leer hen verlangen naar de zee.'

Nu wordt in de kerk vaak schamper gedaan over het bedrijfsleven en over de inzichten vanuit de bedrijfs- en organisatiekunde. Maar dat is niet nodig. Ten eerste omdat de kerk per definitie ook een organisatie is en om organisatie vraagt – denk maar aan de aanstelling van de diakenen in Handelingen 6 – en ten tweede omdat veel inzichten in de managementliteratuur via een omweg afkomstig zijn uit de Bijbel. Iets minder koudwaterrees en iets meer nuchterheid zijn dus meer dan welkom.

CLASSIS

Wat betekent dit nu voor de classis? Sinds vorig jaar ben ik voorzitter van de classis vergadering Overijssel-Flevoland. De classis vergadert driemaal per jaar. Bekend probleem is, dat niet iedere gemeente meer vertegenwoordigd is in de classis. Vertegenwoordiging en betrokkenheid zijn een probleem in deze nieuwe structuur. Daar valt elders in dit nummer meer over te lezen. In dit artikel wil ik ingaan op de rol van het breed moderamen, dat in ons geval een keer of tien per jaar vergadert.

Wat mij opvalt, is dat het een sterke reflex binnen het breed moderamen kan zijn om vooral te willen managen, en niet om de leidende rol te vervullen. We vragen ons af hoe we de dingen goed kunnen doen. We zetten onszelf klem in zorgvuldig opgestelde procedures, want anders krijgen we te maken met Bezwaren en Geschillen. In plaats daarvan zouden we ons ook kunnen afvragen of we wel de goede dingen doen. Want als we met de cruise control op honderd kilometer per uur over de A28 bij Zwolle rijden, kunnen we het goed voor elkaar hebben en geen enkele verkeersregel overtreden. Maar als we naar Utrecht rijden terwijl we in Groningen moeten zijn, komen we evengoed verkeerd uit.

KERKORDE

Een vriend van mij heeft een goede baan in het bedrijfsleven. Hij vertelde mij dat

zijn predikant zei dat ze iemand met zijn vaardigheden goed konden gebruiken in de kerk. Dus werd hij voorzitter. Na een poosje ging hij naar zijn predikant toe, en zei: 'Ik heb wat ontdekt. Ik heb beloofd mijn ambt volgens de orde van de kerk te vervullen, dus ben ik de kerkorde eens gaan lezen. Maar ik heb gemerkt dat de kerkorde alleen een antwoord geeft op de vraag hoe je de dingen moet doen. Wát je moet doen, de kant die het op moet, die schrijft de kerkorde niet voor. Daarbinnen heb je dus een enorme vrijheid.' Ik denk dat deze vriend gelijk heeft. De kerkorde helpt je om alles goed te managen, je leest over het 'hoe'. Maar die vertelt je niet 'wat' er nu op het spel staat, en wat je dus te doen staat als deze specifieke gemeente in deze specifieke plaats, in deze specifieke tijd. Dat visioen mag je zelf ontdekken.

ELAN

Hetzelfde geldt voor de classis. Hoe we het moeten doen, dat wordt ons voorgeschreven door de kerkorde. Maar wát we moeten doen, daarin zijn we geheel vrij. Doen we wel de goede dingen? Doen we de dingen die de groei en bloei van het kerkelijke leven in onze regio bevorderen? Wat zijn die dingen eigenlijk? En

kunnen we ook nieuw elan ontdekken om ons daarvoor in te zetten, om daarnaartoe te bewegen?

Het is mijn grote zorg dat de classicale vergaderingen en de brede moderamina helemaal niet meer bewegen, maar dat ze vast blijven zitten in het regelen van alles wat op hen af komt, in plaats van zelf een koers uit te zetten en werkelijk, geestelijk leiding te geven. Dat wil dus niet zeggen dat het breed moderamen even bepaalt hoe het moet. Leiding geven wil bij uitstek zeggen: anderen engageren voor dat wat je gezamenlijk voor ogen staat, oftewel: anderen verbinden aan de visie, aan het grote visioen. Het breed moderamen kan bij uitstek deze vragen stellen: 'Wat willen we eigenlijk als classis?', 'Wat staat er nu op het spel?' Over het 'hoe' hebben we het dan later wel.

ds. Wilbert Dekker is als predikant verbonden aan de Protestantse Gemeente te Kampen. Daarnaast is hij voorzitter van de classis Overijssel-Flevoland.

Mede n.a.v. Bert Bakker, Samenspel. Kansrijk veranderen in de kerk. Reageren op dit artikel? Het mailadres van de scribent is dswldekker@gmail.com.

HOE GAAT HET MET DE RINGEN?

In 2018 gingen ringen van start. In de kerkorde is daarover het volgende bepaald: 1. De gemeenten worden door het breed moderamen van de classicale vergadering samengebracht in ringen. Het breed moderamen van de classicale vergadering kan op verzoek van een aantal kerkenraden de betrokken gemeenten samenbrengen in een nieuwe ring. 2. De ring – daarin samenwerkend met de voorzitter van het classicale college voor de visitatie – geeft gestalte aan de verantwoordelijkheid van de gemeenten voor elkaar, onder meer door het stimuleren en zelf voeren van het kerkelijk gesprek en het op andere wijze bevorderen van de saamhorigheid van de gemeenten in het nakomen van hun taak en roeping.

Kijken we met de introductie van de ring in 2018 in de achteruitkijkspiegel? Of gaat het bij de ring om een innovatieve vorm van kerk-zijn? Is het een theoretisch concept of een moderne manier van bovenplaatselijk denken, een netwerk waar vooral ambtsdragers baat bij hebben om elkaar te bemoedigen en te stimuleren? Die vragen kun je enkele jaren na de introductie van de ring stellen, nu het regionale afstemmingsverband nog steeds geen gemeengoed is geworden in de Protestantse Kerk in Nederland.

CONTACT ONDERHOUDEN

De ringen zijn bedoeld om gemeenten contact te laten onderhouden met elkaar. Predikanten zien elkaar in de werkgemeenschap. Ouderlingen en diakenen treffen elkaar zelden buiten de eigen woonplaats. Dat zou wel nuttig zijn. Daarom is de gedachte gelanceerd dat vertegenwoordigers van kerkenraden elkaar spreken in regionaal verband, in de context van wat vroeger de classis heette en in 2018 is omgedoopt tot de ring. De leden van de ring mogen de structuur zelf verder invullen. Maar juist die autonomie werkt blokkerend. Het is onduidelijk wie verantwoordelijk is. En als er al eens een samenkomst is, ergeren mensen zich aan het vrijblijvende karakter. De classispredikanten hebben een inventarisatie gemaakt van de ringen. Daaruit blijkt dat slechts een derde daarvan enigszins van de grond is gekomen. 'Er is sprake van bokkigheid en boosheid', zegt de inventarisatie. Mensen zien het belang niet. En als er al een traditie is ontstaan, dan heeft de coronacrisis roet in het eten gegooid. In de oorspronkelijke opzet is een rol weg-

gelegd voor de voorzitter van het college voor de visitatie. Hij of zij kan samenbindend werken. Maar de wens is de vader van de gedachte. Het idee van de ring leek logisch in een tijd waarin de visitatoren alle gemeenten bezochten. Maar waar zou de voorzitter van de visitatie de informatie vandaan moeten halen, nu visitatoren alleen nog gemeenten met problemen bezoeken?

De vraag waar alle classes voor staan is: zetten we actief door of zien we de ring als een gedrocht ontstaan in een studeerkamer?

KERK ZONDER RINGEN?

De gedachte dat de kerk zonder ringen kan, lijkt kerkordelijke gronden te hebben. In het gereformeerde kerkrecht vind je het fenomeen zelden. In het protestantse kerkrecht is de classis de eerste meerdere vergadering. Aanvankelijk stuurde iedere kerkenraad een afgevaardigde naar de classis. Die vanzelfsprekendheid is bij de reorganisatie in 2018 verdwenen. De classis kreeg de omvang van één of twee provincies. Slechts enkele kerkenraden hoefden een afgevaardigde te sturen. Daarmee dreigt het contact tussen de kerkenraden te verdrogen.

We weten dat ouderlingen en diakenen het fijn vinden om af en toe ambts-genoten buiten de eigen gemeente te spreken. De Gereformeerde Bond bijvoorbeeld houdt door heel Nederland regio-avonden. Kerkenraden komen er met verschillende personen naar toe. De bezoekers luisteren naar een geestelijke inleiding. Ze spreken van hart tot hart. In de koffiepauze wisselt men bestuurlijke handigheidjes uit. En 's avonds gaat iedereen naar huis met het gevoel

nieuwe inspiratie te hebben ontvangen. Alleen al het besef dat ambtsdragers uit andere gemeenten ervaringen hebben die lijken op jouw belevenissen, voorkomt vereenzaming en bemoedigt ambtsdragers.

BEST PRACTICES

Als je kijkt waar de ringen het beste van de grond komen, zie je eilandgroepen in de classis Delta (Zeeland en Zuid-Hollandse eilanden). Je ziet daar kleine gemeenten die allemaal worstelen met overleven, terwijl de grote steden ontmoetingsforums hebben rond de algemene kerkenraad – weliswaar geen ring, maar wel een plek waar je broeders en zusters in de wijngaard spreekt.

Op plaatsen waar de ringen wel van de grond komen, zie je vaak een herverkaveling. Het idee dat je je strikt richt op de geografische gemeenten in de regio is losgelaten. Mensen zoeken ambtsdragers die vergelijkbare vragen stellen en soms maken ze onderling ook afspraken om elkaar te helpen. Ze ontmoeten elkaar om een vakantie-regeling te maken als de pastor met verlof is. Ze maken afspraken voor een gezamenlijk vormingsaanbod, waarbij pastores in een carousel werken en hetzelfde thema in verschillende buurgemeenten presenteren. Ze verzorgen samen de communicatie naar de achterban. Sommige verkleinde ringen onderstrepen de samenwerking met een jaarlijkse gezamenlijk ingevulde regiozondag.

In Overijssel-Flevoland heeft de classis een enquête gehouden onder kerkenraden en gevraagd of men zich er in kon vinden dat de classis maatregelen zou initiëren om de ringen over de drempel te helpen van een nieuw begin. Het gaat dan om zaken als: het aanstellen van een vaste voorzitter en een vaste secretaris (beiden te werven uit de werkgemeenschap van predikanten), het kiezen van een vaste afgevaardigde per kerkenraad en eventueel het aanreiken van een thema dat men kan bespreken. Tachtig procent van de kerkenraden gaf aan het prettig te vinden als de classis zo'n startpakket verzorgt. Dat geeft te denken en te doen. Laten we de ring nog niet opgeven!

ds. Klaas van der Kamp is als classispredikant verbonden aan de classis Overijssel-Flevoland.

IS DE CLASSISPREDIKANT EEN PASTOR PASTORUM? EEN NOG ONBEANTWOORDE VRAAG

Tijdens de vergadering van de generale synode van februari 2023 gaf een afgevaardigde aan dat zij in de huidige praktijk van de classis het aspect van de classispredikant als pastor pastorum miste. Zij voegde daaraan toe dat de classispredikant aan dit pastorale aspect nauwelijks toekomt, vanwege alle organisatorische taken die op zijn of haar bordje liggen. Daarnaast ligt volgens de spreekster het accent sterker op het geheel van de classis dan op het individuele pastoraat. Is dat zo?

De vraag naar een pastor voor dominees, kerkelijk werkers en pioniers is in de afgelopen jaren vaker gesteld in de synode. Steeds weer wordt het belang van een pastor voor de voorgangers onderstreept. Dr. Henk van der Meulen schreef in 2019 in een artikel in *Kerk en Theologie*: '(...) een pastor moet ook leren niet alleen zorg te geven, maar ook te ontvangen. Van wie?, luidt dan de vraag. Van een medeambtsdrager, een collega, de classispredikant als pastor pastorum?'

HET BELANG VAN PASTORALE ZORG VOOR VOORGANGERS

De waarneming dat voorgangers ook pastorale zorg moeten ontvangen, staat wat mij betreft buiten kijf. In tijden van zorgen of ziekte, maar ook in het 'gewone' leven en de reguliere uitoefening van het werk. Mijn ervaring als gemeentepredikant is, dat ik die zorg deels kon ontvangen van mijn collega's of van een lid van het moderamen. Ik heb ook ervaren dat die rol niet altijd vervuld kan worden door iemand uit de kerkenraad of de gemeente. Je kunt in je jaargesprek of in de veilige bedding van het moderamen persoonlijke dingen met elkaar delen, maar je hebt je ook te verhouden tot de dynamiek in de kerkenraad en de gemeente. Als er door omstandigheden iets verandert in de gemeente of in de persoonlijke verhoudingen, dan ben je als predikant kwetsbaar. Dit geldt in het bijzonder voor de kerkelijk werker, omdat hij of zij in loondienst is. Daarom is het goed dat er mensen buiten de gemeente zijn waar je als voorganger je hart kunt luchten en die jou een spiegel kunnen voorhouden. Een bevriende collega uit een ander deel van het land, een supervisor of een collega van de landelijke commissie voor pastoraat in bijzondere omstandigheden.

Hiermee heb ik de vraag of de classispredikant ook de rol van pastor pastorum kan vervullen, nog niet beantwoord. In de praktijk is de classispredikant regelmatig een pastor voor dominees, kerkelijk werkers en pioniers. De opmerking van het synodelid dat de classispredikant zijn of haar taak vooral 'hoog over' invult, herken ik niet. Zij gaat op bezoek bij een zieke collega, luistert naar het verhaal van een predikant die haar hart lucht over een moeilijke situatie waarin zij zich bevindt. In de reguliere bezoeken aan voorgangers spreekt hij vertrouwelijk over (geestelijk) wel en wee.

SPANNING IN HET PROFIEL VAN

DE CLASSISPREDIKANT?

In de discussies in de synode die voorafgingen aan de introductie van de classispredikant is regelmatig gewezen op de spanning die gegeven is met het profiel van deze beoogde ambtsdrager. Ds. Evert van Leersum, toenmalig afgevaardigde, verwoordde het in 2015 als volgt: 'En hoe zit het dan met de zorg voor predikanten als deze toevertrouwd wordt aan degene die ook bevoegdheden heeft om over plaats en positie van diezelfde predikanten ingrijpende beslissingen te kunnen nemen?' De classispredikant heeft inderdaad bevoegdheden. Hij '(...) geeft gestalte aan de verantwoordelijkheid van de classicale vergadering voor het toezien

Het elftal classispredikanten.

**DÁT DE
CLASSISPREDIKANT
EEN PASTOR IS EN
DUS EEN PASTORALE
ATTITUDE MOET
HEBBEN, STAAT VOOR
MIJ BUITEN KIJF. DAT
IS GEGEVEN MET
HET AMBT VAN
PREDIKANT. DE
VRAAG IS ECHTER
OF HIJ SPECIFIEK EEN
PASTOR PASTORUM IS**

op gemeenten en de ambtsdragers' (ord. 4-16-1) en beschikt over instrumenten om deze functie uit te oefenen (intervenieren, mediation aanbevelen, tijdelijke maatregelen nemen, procedures op gang brengen). Uit deze - in de kerkorde geformuleerde opdracht - blijkt dat de classispredikant een brede blik heeft. Als er spanningen zijn in een gemeente weegt naast het belang van de voorganger ook het belang van de kerkenraad en de gemeente als geheel. De classispredikant heeft in zo'n situatie bijvoorbeeld de mogelijkheid om het college voor de visitatie te bezoeken de gemeente te visiteren (ord. 4-16-4). Wat de eventuele gevolgen zijn van de visitatie voor de gemeente en de voorganger(s) is vooraf niet te voorspellen.

In september 2023 zijn de classispredikanten vijf jaar verbonden aan hun classis. De vraag of de classispredikant pastor pastorum is, wordt nog steeds gesteld. Omdat het wat mij betreft een belangrijke vraag is, heb ik besloten als geassocieerd onderzoeker van de Protestantse Theologische Universiteit op zoek te gaan naar een antwoord. Later dit jaar verschijnt naar aanleiding van deze vraag een artikel dat ik samen met prof. dr. Henk de Roest geschreven heb. Dát de classispredikant een pastor is en dus een pastorale attitude moet hebben, staat voor mij buiten kijf. Dat is gegeven met het ambt van predikant. De vraag is echter of hij specifiek een pastor pastorum is. Voor een antwoord moet u nog even wachten op het artikel in Kerk en Theologie.

dr. Wilbert van Iperen is classispredikant van de classis Veluwe. Daarnaast is hij als geassocieerd onderzoeker verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit.

DE SLAVERNIJ IS AFGESCHAFT...

BIJ DE BIDDAG VOOR GEWAS EN ARBEID

'(...) zoals de ogen van een slaaf de hand van zijn heer volgen, en de ogen van een slavin de hand van haar meesteres (...)' - op die manier wordt in Psalm 123 de aanzet gegeven tot een vergelijking. Maar bij die voorstelling van zaken moeten wij ons wel meteen afvragen of die niet volstrekt uit de tijd is. Wordt in dat beeld niet een tafereel geschilderd dat inmiddels volkomen achterhaald is? Immers: de slavernij is allang afgeschaft. De vergelijking van Psalm 123 gaat dus niet meer op. Hoewel de vergelijking van Psalm 123 niet meer op gaat, is het toch zinvol om bij het doel ervan stil te staan. Is dat soms ook uit de tijd, achterhaald? Dan moeten we wel eerst de context van de vergelijking er bij nemen: 'Naar u sla ik mijn ogen op, naar u die in de hemel troont, zoals de ogen van een slaaf de hand van zijn heer volgen, en de ogen van een slavin de hand van haar meesteres, zo volgen onze ogen de Heer, onze God, tot hij ons genadig wil zijn.' Is het soms ook uit de tijd, achterhaald dat onze ogen op de Heer, onze God, zijn?

Ik laat hier in het midden of de ogen van de ondergeschikten in Psalm 123 op hun meerderen gericht waren om bevelen aan te horen, om straf te ondergaan of wat dan ook. Duidelijk is, dat de dichter van het lied zich afhankelijk van Gods genade weet. Dat besef is her en der in het boek der psalmen te vinden. Denk aan Psalm 104: 'En allen zien ernaar uit dat u brood geeft, op de juiste tijd. Geeft u het, dan doen zij zich te goed, opent zich uw hand, dan worden zij verzadigd.' Denk aan Psalm 145: 'Allen zien hoopvol naar u uit, u geeft brood, op de juiste tijd. Gul is uw hand geopend, u vervult het verlangen van alles wat leeft.' Alles wat leeft: het gaat dus om de hele schepping.

Het besef dat wij in alles - ons natje en ons droogje, kleding om ons vege lijf, een dak boven ons hoofd en zo veel meer - van de Here God afhankelijk zijn, slijt uit. Als wij een bidstond voor gewas en arbeid houden, richten wij onze ogen wel op Hem. Daarmee brengen wij tot uitdrukking dat wij ons afhankelijk van Hem weten. Eigenlijk gaat het om nog iets anders. In het '(...) tot hij ons genadig wil zijn.' in Psalm 123 klinkt veeleer verwachting door.

Waarom verwachting? Welnu: Hem kennende. God is een Vader die Zijn kinderen wil geven wat ze nodig hebben. Door Jezus Christus zijn zij, wij geen slaven meer, maar kinderen van Hem. Ja, sinds Jezus Christus is het werkelijk uit de tijd, achterhaald, wat Psalm 123 zegt. Althans: die vergelijking over slaven en heren en slavinnen en meestersessen, die gaat niet meer op. De apostel Paulus schrijft ergens: 'U hebt de Geest niet ontvangen om opnieuw als slaven in angst te leven, u hebt de Geest ontvangen om Gods kinderen te zijn, en om hem te kunnen aanroepen met Abba, Vader.'

Hoe zou onze Vader ons niet willen verzorgen met alles wat wij nodig hebben? Jezus heeft eens gezegd: 'Is er iemand onder jullie die zijn kind, als het om een brood vraagt, een steen zou geven? Of een slang, als het om een vis vraagt? Als jullie dus, ook al zijn jullie slecht, je kinderen al goede gaven schenken, hoeveel te meer zal jullie Vader in de hemel dan het goede geven aan wie hem daarom vragen.'

Wij moeten de Here God op de handen zien. 'Op de handen zien' is een uitdrukking uit een van de zogenaamde apocriefe boeken, Jezus Sirach, een boek dat meer dan tweeduizend jaar geleden geschreven is. Toen betekende de uitdrukking 'op de handen zien': bidden. Wij moeten de Here God op de handen zien. Uit die handen ontvangen wij wat wij nodig hebben. Nog een keer Paulus: 'Hoe zal Hij, die zelfs Zijn eigen Zoon niet gespaard, maar voor ons allen overgegeven heeft, ons met Hem ook niet alle dingen schenken?'

dr. Jan Dirk Wassenaar

OP DE DRIESPRONG. DE TOEKOMST VAN HET CLASSICAAL NIVEAU

De twee kerntaken van de classicale vergadering zijn vanouds: gemeenten stimuleren tot onderlinge ontmoeting en steun en toezien (episkopè) op de gemeenten in de classis. Dat valt te lezen in het uit 2018 daterende Handboek classicale vergaderingen met de titel *Leve de classis*. In dit artikel wil ik onderzoeken hoe het *Leve de classis* in een herdruk met reden omgedoopt kan worden in *Láng leve de classis*. Ik schets en bespreek met het oog daarop drie opties. De eerste is die van doorgaan op de met Kerk2025 ingeslagen weg. De tweede is die van schaalverkleining, de derde richt zich op verdere schaalvergroting. Ik let daarbij in het bijzonder op de twee trefwoorden uit het citaat waarmee ik deze bijdrage begon: stimuleren en toezien.

Er zijn een paar goede, vooral praktische argumenten te geven om door te gaan op de ingeslagen weg. Het eerste is, dat de overgang van 74 naar 11 classes nog geen vijf jaar oud is en over het geheel genomen vrij soepel is verlopen. Vijf jaar is een betrekkelijk korte periode. In alle gevallen is daar slechts één classispredikant bij betrokken geweest. Als gezicht van de classis nieuwe stijl kan die een stevig stempel op de nieuwe bestuursvorm drukken. Een andere classispredikant zou de indruk wel eens drastisch kunnen wijzigen, zonder dat er in de basis heel veel verandert. Een ander argument reikt prof.dr. Leon van den Broeke in zijn bijdrage aan dit nummer aan: ook in de huidige omvang kan de classis prima dienen als uitwisselingsplek van best practices. Verder staat buiten kijf dat aanzienlijk minder mensen nodig zijn – in een krimpende kerk is dat bepaald niet onbelangrijk. De schaalvergroting maakte het mogelijk af te zien van het classicaal-regionaal overlegorgaan dat zich tussen de classes en de synode bewoog met het oog op regionale visitatie-, opzicht-, bezwaaren beheerscolleges. De organisatie is lichter geworden. Verder staat buiten kijf dat bijvoorbeeld in het toezien een visitatiecollege onder leiding van een deels vrijgestelde predikant op zich (en in relatie tot het bestuur van de classis) doorgaans efficiënt werkt.

DE BAND TUSSEN CLASSIS EN GEMEENTE

Tegenover deze voordelen staat ook een aantal nadelen. Het belangrijkste

is het feit dat de band tussen classis en plaatselijke gemeente ernstig is verzwakt. Slechts een klein deel heeft een ambtsdrager als afgevaardigde in de classicale vergadering. De verzwakking past overigens in een langer lopende ontwikkeling, waarbij de band tussen de gemeente en de bovenplaatselijke kerk losser is geworden. De vraag is niet zozeer: wat heb ik in dat grote verband in te brengen, maar wat heeft het mij te bieden? Dat is versterkt door het feit dat de Utrechtse dienstenorganisatie een soort servicecentrum is geworden. Dat op zich is een goede zaak, onder meer omdat het de samenhang van de kerkelijke organisatie vergroot. In de classis is het zwaartepunt (verder) verschoven van de classicale vergadering naar het breed moderamen van die vergadering. Die heeft een zwaar takenpakket. Zelfs wie deel uitmaakt van de classicale vergadering kan makkelijk het gevoel hebben dat de echte besluiten elders vallen. De classis is door deze ontwikkelingen niet meer het niveau waarop gemeenten samenkomen, maar waarvan uit gemeenten begeleid worden. Wat uitvergroet: waar voorheen gemeenten elkaar als vanzelf in en door de afgevaardigde ambtsdragers ontmoetten, moeten zij nu tot die ontmoeting gestimuleerd worden. Als ik dit zo nog eens opschrijf, denk ik: op voorhand kansloos. De bedoeling was, dat in de ringen ontmoeting zou plaatsvinden. Dat blijkt in de praktijk echter nauwelijks te werken. Zie daarvoor de bijdrage van ds. Klaas van der Kamp aan dit nummer. Een factor daarbij is

naar mijn indruk het feit dat de ringen geen bevoegdheden bezitten. Of de ringen er nu wel of niet zijn, er is geen direct merkbaar verschil.

SCHAALVERKLEINING

Een remedie om de band tussen gemeenten te herstellen en te verstevigen is schaalverkleining. De gedachte is dan: je niet meer laten ondersteunen, bemoedigen en inspireren van bovenaf, maar dat in de ontmoeting met elkaar realiseren. Het is werken van onderop. Gemeenten herkennen elkaar in het feit dat ze voor vergelijkbare vragen staan en zoeken samen naar oplossingen. De eerlijkheid gebiedt natuurlijk wel te melden dat de grote verscheidenheid het vinden van gezamenlijke oplossingen in de weg kan staan en tot grote frustraties kan leiden. In feite gaan we dan terug naar classes van ongeveer de oude omvang. Om het qua menskracht niet te zwaar te maken, zou ik kiezen voor één afgevaardigde per (wijk)gemeente. Het zal zaak zijn kritisch te kijken welke bevoegdheden de kleine classis kan krijgen, zodat het een orgaan van enige betekenis is, de moeite waard. Het moet vervolgens te regelen zijn dat de figuren van het huidige breed moderamen en de classispredikant op bovenclassicaal/provinciaal niveau blijven bestaan. Het breed moderamen heeft namelijk tal van zelfstandige taken, zoals bijvoorbeeld het toestemming verlenen voor het beroepingswerk. Het hoeft daar slechts verslag van te doen aan de classicale vergadering. Dat schriftelijke verslag zou ook eenvoudig

MIJN OPLOSSINGSRICHTING ZOU KORTWEG ZIJN DE VRAAG EERST MAAR EENS BIJ DE GEMEENTEN ZELF NEER TE LEGGEN. HOE WILLEN JULLIE SAMEN KERK ZIJN? DIE VRAAG STAAT IN HET BREDERE KADER VAN EEN ANDERE: WAT HEEFT EEN VERHOUDINGSGEWIJS KLEINE KERK NODIG VOOR DE VERKONDIGING VAN HET EVANGELIE IN EEN GESECULARISEERDE SAMENLEVING?

gedaan kunnen worden aan de door mij beoogde kleinere classes. Slechts in een enkel, ondergeschikt geval moet het verantwoording afleggen, maar daar valt vast iets op te vinden. Dat geldt ook voor het verkiezen van de leden: elk van de kleine classes zou een lid kunnen afvaardigen. Ik besef dat er vele losse eindjes zijn, waar ik in deze schets niet aan toe kan komen. Wie verkiest de classispredikant? Wie benoemt de leden van wat nu de classicale colleges zijn? Om er maar een paar te noemen.

SCHAALVERGROTING

Volledigheidshalve wil ik ook de optie van verdere schaalvergroting onder de aandacht brengen, al acht ik de kans groot dat de betrokkenheid van plaatselijk op bovenplaatselijk daar in versneld tempo door af zal nemen. Met de verdere krimp is het nog maar de vraag of er voldoende vrijwilligers te vinden zijn

om de verschillende gremia en colleges te bemensen. Ik denk dat er in ieder geval ook serieus gekeken moet worden naar de mogelijkheden om de kerkelijke organisatie verder te verkleinen en in de kern te professionaliseren. Ofwel: meer werk voor het Utrechtse dienstencentrum dat daarbij eventueel werknemers kan detacheren in de regio's. Dat stelt wel voor een lastige paradox: de inkomsten dalen. Daarbij komt dat de invloed van professionals stijgt, terwijl het grondvlak verder verzwakt, omdat er minder een beroep op wordt gedaan. De vraag moet worden gesteld, wie de kerk bestuurt: professionals of ambtsdragers.

TOT BESLUIT

Het zal alleen al door de lengte van de betreffende paragraaf duidelijk zijn dat mijn voorkeur uitgaat naar een van de eerste twee opties. De mogelijkheid van schaalverkleining is daarvan de

spannendste. Ik vermoed echter dat daar de grootste kansen liggen voor een revival van de classis. Nu al, nog geen vijf jaar na de introductie van de vergrote classis, blijkt het moeilijk voldoende mensen te vinden voor de classicale vergadering. De classicale vergadering heeft dan ook slechts een beperkt aantal praktische taken. Mijn oplossingsrichting zou kortweg zijn de vraag eerst maar eens bij de gemeenten zelf neer te leggen. Hoe willen jullie samen kerk zijn? Die vraag staat in het bredere kader van een andere: wat heeft een verhoudingsgewijs kleine kerk nodig voor de verkondiging van het evangelie in een gesecculariseerde samenleving?

dr.mr. Klaas-Willem de Jong is als universitair docent verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit. Hij is tevens lid van het Generale College voor de Kerkorde.

HET GELOOF IN EEN DRIE-ENIGE GOD

Christenen belijden dat God een drie-enig God is. Het is een nauwelijks te begrijpen voorstelling. De eeuwen door is er daarom veel verwarring over geweest. Waarom zouden we in deze tijd aan die voorstelling willen vasthouden?

Het katholieke geloof is dit, dat wij één God in Drievuldigheid en de Drievuldigheid in eenheid vereren, zonder de personen te vermengen of het wezen te delen.' Zo lezen we in de geloofsbelijdenis van Athanasius (3-4). Christenen geloven in God de Vader, God de Zoon en God de heilige Geest. Maar geloven christenen daarmee in één of drie Goden? Zeker in het gesprek met de Islam ligt het geloof in Gods Drie-eenheid gevoelig. In de Koran wordt tegenover de christenen de eenheid van God geleerd. Zo lezen we in Sara 4,171: 'De Messias, Jezus, zoon van Maria, is slechts een boodschapper van Allah en Zijn woord dat Hij overbracht aan Maria en een genade van Hem. Dus geloof in Allah en Zijn boodschappers. En zeg niet, Drie. Houd hiermee op, het is beter voor jullie. Allah is maar één God. Het is ver beneden Zijn glorie om een zoon te hebben' (vertaling Jeroen Rietberg). Het punt dat de Islam hier maakt, komt overeen met het Shema Israël, het centrale Joodse gebed: 'Luister, Israël: de HEER, onze God, de HEER is de enige!' (Deuteronomium 6:4).

FILOSOFISCHE CONSTRUCTIE

De leer van de Drie-eenheid is in de gestalte van de geloofsbelijdenis van Athanasius vooral een Grieks filosofische constructie. Een groot probleem van deze leer is dat de grenzen van de taal en het menselijk kennen overschreden zijn. Wie de woorden Vader en Zoon in de Drie-eenheid letterlijk neemt, moet zich in heel veel bochten wringen om uit te leggen dat de Zoon van eeuwigheid is. Op het taalniveau kan dat niet. Een zoon kan er pas zijn nadat een vader is. Als filosofische constructie is de leer van de Drie-eenheid daarom voor het huidige kerkelijke leven van geen betekenis meer.

BIJBELSE INBEDDING

Toch is daarmee de leer van de Drie-eenheid niet afgeschreven. Dat er

in het Nieuwe Testament een nauwe relatie bestaat tussen God de Vader, de Zoon en de heilige Geest is duidelijk. De belangrijkste bewijsplaats daarvoor is Matteüs 28: 19-20: 'Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen, door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest, en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat Ik jullie opgedragen heb.' Jezus en de Geest zijn ten nauwste met God verbonden.

In het Nieuwe Testament is er een ontwikkeling zichtbaar die de mens Jezus uiteindelijk heeft doen samensmelten met het eeuwige scheppingswoord van God (Johannes 1:1). In de antieke tijd geloofde men dat wat van God uitgaat ook goddelijk is. Het Woord dat God spreekt, werd verzelfstandigd tot een eigen openbaring. Deze eigen openbaringen waren zozeer met de ene God verbonden, dat zij niet als inbreuk op de eenheid van God gezien werden. Gods Woord, Gods wijsheid en Gods Geest waren allemaal openbaringsvormen van God. In het Nieuwe Testament worden Gods Woord en Gods wijsheid verbonden met de verheerlijkte Jezus Christus. De leer van de Drie-eenheid volgt in die zin de lijn die in de Bijbel zelf te vinden is.

PRAKTISCHE BETEKENIS

In de eeuwen na het Nieuwe Testament heeft filosofische speculatie de eigenstandigheid en de eenheid van de drie goddelijke personen inzichtelijk willen maken. Ik kan daar, zoals gezegd, voor het heden geen praktische betekenis in zien. Het blijven constructies die eens misschien wel kennistheoretische bevrediging gaven, maar nu bij een veranderd kennistheoretisch paradigma van weinig waarde meer zijn. Anders is dat bij een interpretatie van de leer van de Drie-eenheid waarbij het niet gaat om de analyse, maar om de praktische werkelijkheid. De leer van de Drie-eenheid is dan de uitdrukking van het geloof dat

God een God van relatie is. God is er niet ter wille van zichzelf, Hij openbaart zich in zijn relatie tot de ander. God zelf is relatie. Een vader wordt pas vader als er een kind geboren is. Er is geen Schepper zonder schepping.

Ik neig hier dus naar een opvatting waarin we God aanvaardden zoals Hij zich aan ons geopenbaard heeft. Buiten die openbaring kunnen we mijns inziens niets zinnigs over God zeggen. In het Griekse denken daarentegen waar het latere jodendom naar neigde en de Islam uit is voortgekomen is God uiteindelijk de abstractie van het hoogste Goed, de Alomtegenwoordige, de Almachtige, de eerste Beweger en zo kan ik nog even doorgaan. Het zijn de onmededeelzame eigenschappen van God die ook in de christelijke theologie wel een rol hebben gespeeld. Maar de christelijke traditie kende de correctie van het geloof in de Drie-eenheid. Hoewel deze leer hoogst speculatief leek, ging het uiteindelijk om de vraag hoe de verheven God een relatie met mensen kan hebben. In het geloof in de Drie-eenheid gaat het om het geloof van God als reisgenoot. God zelf is pas God als Hij in relatie tot mensen staat. Het gaat om het geloof in Immanuel (Jesaja 7:14). Immanuel betekent 'God is met ons'.

EINDE AAN SPECULATIE

Het geloof in de Drie-eenheid maakt, hoe verrassend het ook klinkt, juist een einde aan veel speculatie. Wat deed God voordat Hij de wereld schiep, is nu een irrelevante vraag. Wij kennen immers geen andere God dan Hij die zich geopenbaard heeft in de schepping en in Jezus Christus. God is niet los van mensen te denken.

God als de Drie-enige is niet de Machtige die naar willekeur mensen doet lijden. In de Bijbel openbaart zich een God die in zijn Zoon Jezus Christus deel heeft aan het lijden. Hij staat er niet boven maar Hij lijdt eraan.

SYMPOSIUM 'HARDE FEITEN, ZACHTE KRACHTEN'

De aarde warmt op, we consumeren te veel en verdelen wat we hebben niet eerlijk. Het zijn harde feiten. Hoe stel je deze thema's als predikant of kerkelijk werker aan de orde in de gemeente? Wat is een goede aanpak, een goede (theologische) insteek? Hoe ga je om met weerstanden en polarisatie? Die vragen staan centraal tijdens het symposium 'Harde feiten, zachte krachten' op donderdag 13 april, van 13.30 tot 17.00 uur, Plompetorengracht 3 in Utrecht. De bijeenkomst is een gezamenlijk initiatief van de werkgroep Eenvoudig leven, A Rocha Nederland en de Theologische Universiteit Kampen/ Utrecht.

De studiemiddag is opgebouwd rond drie thema's, waarop telkens een

wetenschapper en een co-referent uit de gemeentepraktijk zullen reageren. Econoom Paul Schenderling en predikant Janneke Burger zullen spreken over 'De harde feiten'. Bijzonder hoogleraar Jaap Dekker en predikant Thea de Ruijter presenteren in de tweede ronde een theologische reflectie op hoop in de klimaatcrisis. Organisatiekundige Nadine van Hierden en theoloog Sake Stoppels bespreken tenslotte de vraag: 'Hoe ga je om met weerstanden in de gemeente?'

Meer informatie en het aanmeldformulier zijn te vinden op de website van Theologische Universiteit Kampen | Utrecht: <https://www.pepredikanten.nl/seminars/harde-feiten-zachte-krachten/>

HET GELOOF IN DE DRIE-EENHEID MAAKT, HOE VERRASSEND HET OOK KLINKT, JUUST EEN EINDE AAN VEEL SPECULATIE. WAT DEED GOD VOORDAT HIJ DE WERELD SCHIEP, IS NU EEN IRRELEVANTE VRAAG. WIJ KENNEN IMMERS GEEN ANDERE GOD DAN HIJ DIE ZICH GEOPENBAARD HEEFT IN DE SCHEPPING EN IN JEZUS CHRISTUS. GOD IS NIET LOS VAN MENSEN TE DENKEN

God wordt God doordat mensen mens zijn. Je kunt het ook omdraaien. Mensen worden mens doordat God God is. Misschien is het een voor sommigen wat te boude uitspraak, maar zonder mensen is er geen God en zonder God zijn er geen mensen. Wat en wie wij zijn wordt bepaald door wie en wat er om ons heen is. Wie niet wil buigen voor een Meer, zal zelf alles moeten zijn. Zonder God zou een mens zelf God moeten zijn. Zoals bij elk menselijk spreken kan een criticus zich afvragen of er ook buiten dat spreken iets is. De vraag of ons spreken over God juist is, zal uit de invulling van ons leven moeten blijken. Gaan wij de reis door het leven alleen of is er een Metgezel die ons de ogen opent voor Zijn toekomst?

Wim de Ruyter

DE HELIAND IN HET SALLANDS

Enkele maanden geleden verscheen een belangwekkend boek met daarin de Heliand in een Sallandse vertaling, voorafgegaan door een uitvoerige inleiding. Vertaler en auteur: dr. Jan Nijen Twilhaar. (Hij heeft bij zijn werk aan de uitgave hulp gehad van onder anderen dr. Henk Bloemhoff.)

Wat is de Heliand? Welnu, dat is een Oudsaksisch geschrift uit ongeveer 830, waarin het verhaal over Jezus Christus wordt verteld. Dat wordt gedaan op basis van de vier ons bekende evangeliën, maar daarbij zijn door de dichter tal van aanpassingen en toevoegingen gepleegd. Zijn oogmerk zal geweest zijn het evangelie zo veel mogelijk te laten aansluiten bij de belevingswereld van de ontvangers, die daar op z'n zachtst gezegd nou niet op zaten te wachten. Met een duur woord wordt die missionaire strategie van aanpassingen en toevoegingen wel 'inculturatie' genoemd. Nijen Twilhaar, die uit Hellendoorn afkomstig is, heeft de Heliand vertaald in de Hellendoornse variant van het Sallands. Om eerlijk te zijn: toen ik enkele jaren geleden over zijn project hoorde, dacht ik: 'Is dat nou nodig?' Want: in 2006 is een Nederlandse vertaling van de middeleeuwse evangeliënharmonie verschenen, van de hand van Jaap van Vredendaal. Dat leek mij wel genoeg. Zo kan iedereen het belangwekkende geschrift lezen. Maar ik ben inmiddels helemaal om. De vertaling in het Sallands geeft het een geheel eigen dimensie. Door de weergave in de streektaal wordt men als het ware helemaal in de sfeer ervan getrokken. Overigens zijn al eerder weergaven in andere Nedersaksische streektaalen verschenen. Nu dus die in het Sallands, samen met die in het Stellingwerfs, van de hand van Bloemhoff. In deel I (met de titel De Heliand in context), dat aan de vertaling als zodanig voorafgaat, gaat Nijen Twilhaar in op de voorgeschiedenis van de nieuwe uitgaven in het Sallands en het Stellingwerfs en op de opbouw van het door hem geschreven boek. Daarna stelt hij aan de orde: de inhoud, de vorm en de culturele inbedding van de Heliand; Van Oudsaksisch naar Nedersaksisch en naar de Nedersaksische Heliand; De Saksen, hun land, de christianisering en daarin de Heliand. In het hoofdstuk De Heliand in ruimte en tijd bespreekt de auteur kwesties als het wereldbeeld en

de visie op leven en dood in de Heliand. In de paragrafen De Heliand in vertaling en onderzoek, Bij de Sallandse Heliand en Klank en spelling in het Hellendoorns besteedt hij aandacht aan taalkundige (meer specifiek: filologische) kwesties. Het is niet aan mij om de vertaling van de Heliand van Nijen Twilhaar te beoordelen. Noch van het Oudsaksisch, noch van het Sallands / Hellendoorns heb ik verstand. Mij trof dat dezelfde kwestie als bij bijbelvertalingen om de hoek kwam kijken: 'brontekstgetrouw' versus 'doeltaalgericht'. Overigens staat een Heliand-vertaler ook nog voor deze uitdagende vraag: of hij in zijn weergave het oorspronkelijke stafrijm met zijn allitererende vormen recht wil doen, wat een welhaast onmogelijke opgave moet zijn. Nijen Twilhaar heeft daar niet voor gekozen. Hij liet mij weten: 'De vertaling van Van Vredendaal is nogal vrij, voor de Sallandse vertaling ben ik heel dicht bij de bron gebleven. Het gaat dus om een heel letterlijke vertaling en daar past inderdaad het vasthouden aan al die alliteraties niet goed bij.' Duidelijk is de taalkundige invalshoek van Nijen Twilhaar: hij vraagt daar veel aandacht voor, wat voor de verantwoording van een vertaling alleszins begrijpelijk is. Mijn interesse was meer gericht op de voorbeelden van inculturatie: met welke aanpassingen en toevoegingen heeft de dichter zijn lezers tegemoet willen komen? Dan gaat het niet alleen om strategie, maar hier en daar zelfs om 'theologie'. In deel I geeft Nijen Twilhaar enkele sprekende voorbeelden, ook in de noten bij de vertaling zijn er heel wat te vinden. De dichter van de Heliand laat niet alleen Jozef, maar ook Maria van David afstammen, waarmee hij haar een adellijke status verleent – zo onderstreept hij de feodale structuur in de Saksische tijd. Hij ziet het verraad van Judas als een parallel van de ontrouw van een leenman aan zijn leenheer. Aan de hemelvaart van Jezus voegt hij toe dat Hij vanaf Zijn troon de gebeurtenissen in de wereld overziet.

In een aantal verzen van de Heliand komen eigenschappen als deugdzaamheid en trouw en een min of meer theologische notie als lotsbestemming dominant aan het licht. De visie van de dichter op 'de Joden' is op z'n minst bijzonder te noemen. Genoeg van dit alles, ik verwijs voor dit soort kwesties graag naar het boekje Christus tussen IJssel en Elbe. Inculturatiemotieven in de Heliand van Willem van der Meiden. Ik voeg hier nog de observatie aan toe dat de inculturatie van het evangelie de laatste decennia steeds meer aandacht gekregen heeft. Denk aan de publicaties van dr. Henk Vreekamp over de Veluwe en aan Op ús eigen wize van drs. Hinne Wagenaar over Friesland. Nijen Twilhaar heeft een prestatie van formaat geleverd: hij heeft de Heliand aan de Sallanders in hun eigen streektaal gegeven. Ik spreek de hoop uit dat de uitgave mensen zal inspireren om zich in het uiterst boeiende geschrift – erfgoed van de bovenste plank – te gaan verdiepen. Dat zou ook heel aardig kunnen in een kring van geïnteresseerden. Allerlei gezichtspunten zijn dan denkbaar. Wat mij betreft dan niet zozeer vanuit een taalkundige benadering – dat zou voor mij ook gauw te hoog gegrepen zijn – als wel vanuit een theologische. De Heliand geeft een indruk van de verhouding tussen het evangelie en de geestesgesteldheid in het Saksische gebied van bijna twaalfhonderd jaar geleden. Buitengewoon boeiend!

dr. Jan Dirk Wassenaar

Dr. Jan Nijen Twilhaar, Heliand. Sallandse vertaling; Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2022; gebonden uitgave, geïllustreerd, 263 p.; ISBN 9789023259145; prijs: € 39,95.

Inhoudsopgave

- 01 opening - Als de classicale vergadering mislukt dr. Jan Dirk Wassenaar
 02 focusartikel - Een terugblik dr. Jan Dirk Wassenaar
 04 focusartikel - Lang leve de classis? prof.dr. Leon van den Broeke
 06 focusartikel - Het wat en hoe van de classis ds. Wilbert Dekker
 07 focusartikel - Hoe gaat het met de ringen? ds. Klaas van der Kamp
 08 focusartikel - Een eftal classispredikanten dr. Wilbert van Iperen
 09 meditatie - De slavernij is afgeschaft... dr. Jan Dirk Wassenaar
 10 focusartikel - Op de driesprong dr.mr. Klaas-Willem de Jong
 12 recensie - Het geloof in een drie-enige God Wim de Ruyter
 13 aankondiging - Symposium Harde feiten, zachte krachten
 14 recensie - De Heliand in het Sallands dr. Jan Dirk Wassenaar
 15 colofon

BEROEPINGSWERK

BEROEPEN TE:

Nieuwpoort (herv.) H.E. Veldhuijzen, Schelluinen (herv.).
 Stellendam- Melissant (herv.), J. M. Brouwer, Veen (herv.).

AANGENOMEN NAAR:

Bussum (prot., Wilhelminakerk), mw. S. van Meggelen, Breda (prot.).
 Oosterwolde (herv.), M.G.M. Mudde, Hollandscheveld (herv., Rehoboth).
 Waddinxveen (herv., Brugkerk), G.C. Bergshoeff, Scherpenzeel (herv.).

BEDANKT VOOR:

Nieuwendijk (herv.) en Sleeuwijk (herv., Ichthus), J.J. v.d. End, Oudewater (herv.).
 Bergschenhoek (herv.), B.J.P. de Bruin, Middelburg (herv., De Ontmoeting).

COLOFON

REDACTIE

Het bestuur van de Stichting tot Verspreiding van de Confessionele Beginselen is verantwoordelijk voor het verschijnen van het blad Confessioneel-Credo. Voorzitter van de stichting is dr. Jan Dirk Wassenaar.

Het algemene e-mailadres voor het aanleveren van kopij is: redactieconfessioneel@gmail.com of dirkvanduijvenbode1965@gmail.com

HOOFDREDACTEUR

ds. Arien Treuren

EINDREDACTEUR

ds. Dirk van Duijvenbode
 Koning Willem III weg 16 C
 3151 HJ Hoek van Holland
 Tel. 06 - 20628184

DEELREDACTIES

Wereldwijd:

ds. Hans van Dalen

Geloof:

ds. Arien Treuren, ds. Mart Jan Luteyn

Theologie:

dr. Wim de Bruin

Vertel het maar:

ds. Dick Westerneng

Kerk:

dr. Jan Dirk Wassenaar

Samenleving:

dr. Jacques Schenderling

Gemeentewerk:

ds. Roberto Buijs

Cultuur:

ds. Annelieke Warnar

ds. Robert-Jan van Amstel

Themanummers:

ds. Robert-Jan van Amstel,
 ds. Diemer de Jong, ds. Dick Westerneng,
 ds. Wim Scheltens

Varia, persberichten en eindredactie:

ds. Dirk van Duijvenbode

Vaste medewerkers:

dr. Wim de Bruin, drs. Fred Cupido
 dr. Wim de Ruyter, dr. Peter Verbaan

UITGEVER, ABONNEMENTEN

EN BEZORGING

BDUvakmedia

Postbus 67

3770 AB Barneveld

tel. 0342-494911 – fax 0432-494299

abonneservice@bdu.nl

Opgave advertenties:

Roel Abraham, tel. 06-54274244

e-mail: r.abraham@bdu.nl

Kosten abonnement bij vooruitbetaling:

Jaarabonnement € 86,10

Halfjaarabonnement € 48,90

Kwartaalabonnement € 30,25

Buitenland, jaarabonnement € 137,25

Jaarabonnement student € 46,90

Opzeggingen:

Het abonnement wordt na de overeengekomen periode automatisch verlengd. Na deze abonnementsperiode is het abonnement per maand opzegbaar.

Deze uitgave is beschikbaar in gesproken vorm op daisy cd-rom voor mensen met een leesbeperking:

CBB, Ermelo: tel. 0341-565477,

klantenservice@cbb.nl

Christelijke lectuur in gesproken vorm!

Christelijke tijdschriften, bijbelse dagboeken, liedbundels, psalmboeken en de verschillende vertalingen van de Bijbel in gesproken vorm, grootletter en braille voor iedereen met een leesbeperking!

BESTEL LECTUUR VOOR UZELF,
UW PARTNER OF UW FAMILIE
OP **WWW.LEESBUTLER.NL**

Postbus 131, 3850 AC Ermelo
Paul Krugerweg 39, 3851 ZH Ermelo
0341-56 54 77 • **WWW.CBB.NL** • klantenservice@cbb.nl

BRILLE.NL LEESBUTLER.NL TESTJESTEM.NL

PASTORAAL
DIACONAAL
CENTRUM

de Herberg Oosterbeek

Kom-op-adem – thema midweek

In balans (burn-out) 19-21 april 2023
Leven met verlies 24-26 april 2023

- Eenvoud en diepgang
- Stilte en bezinning
- Herkenning en erkenning

www.pdcdeherberg.nl 026 33 42 225

Ondernemers!

Kennen uw broeders en zusters uw diensten of producten al?
Adverteer in Confessioneel Credo!

Neem contact op met Roel Abraham via
06-54274244 of r.abraham@bdu.nl

Protestantse wijkgemeente
Pieterskerk

Wij zoeken een predikant

De Protestantse wijkgemeente Pieterskerk te Breukelen zoekt een predikant voor maximaal 28 uur.

Wij zijn op zoek naar een bevolgen predikant die vanuit zijn of haar persoonlijk geloof in Jezus Christus onze gemeente op een eigentijdse manier wil toerusten, verbinden en opbouwen. Geroepen door God weet de predikant de bijbel op inspirerende wijze uit te leggen in de eredienst met aandacht voor een passende liturgie. Zij of hij communiceert goed, heeft interesse in jongeren en weet aan te sluiten bij hun belevingswereld. De Pieterskerk is een Confessionele wijkgemeente die betrokken is op onze dorpsgemeenschap. Ontmoeting speelt een belangrijke rol binnen de wijkgemeente. We geven samen vorm aan geloofsopbouw en werken samen met onze andere Protestantse wijkgemeente en de Nederlands Gereformeerde Kerk.

Meer informatie

De Beroepingscommissie is inmiddels aan de slag met het verzamelen van namen. Mocht u namen weten van predikanten of zelf belangstelling hebben. Schroom niet de commissie een bericht te sturen met uw motivatie. U kunt ook contact opnemen met **Noortje Mur**, tevens voorzitter Beroepingscommissie (tel: (06) 42 49 63 20).

De sluitingsdatum van deze vacature is **3 april 2023**.

Het nieuwe beleidsplan en daarbij behorende profielschets zijn op de website **Pieterskerk.info** te lezen evenals de plaatselijke regeling.